

OSSERVATORIO LETTERARIO

*** Ferrara e l'Altrove ***

Magyar nyelvű online melléklet - Supplemento online in lingua ungherese

<http://www.osservatorioletterario.net> - <http://xoomer.virgilio.it/bellelettere/> - <http://www.testvermuzsak.gportal.hu>

Ferrara, 2007. szeptember 3. hétfő

A szerző beküldte, az „Osservatorio Letterario” magyar nyelvű online melléklete megjeleníti:

Czakó Gábor MI MINDENT TUD A MAGYAR NYELV?

I. Mozgást jelentő igéinkről

Eperjes Károly anekdotája szerint boldogult Hegedűs Géza író mondogatta hajdan a Színművészeti Főiskolán tanítványainak, hogy a miénk a világ leggazdagabb nyelve. Magyarra ugyanis a világirodalom bármely műve lefordítható hibátlanul, olykor az eredetit fölülmúló szépséggel, legyen az rímes, időmértékes, alliteráló, képzettársítós szabad vers, vagy költői próza: Homérosz, Petrarca, James Joyce, Marcel Proust, Jerzy Andrzejewski, ashaninka, szuahéli és japán költemény, stb. Ámde a mi irodalmunk más nyelvekre alig ültethető át, mivel a mi képi gazdagságunk, játékoságunk, szavaink zenéje és a jelentésárnyalatok sokasága elvész ott, ahol az ilyesminek szűkebb a tere.

Emlegetett példája szerint a magyar a helyváltoztatásra kb. 36 igét tud, az utána következő leggazdagabb európai, az olasz, csak 26-ot. E számok meglehetősen kicsinyek az olasz esetében is; egy anekdotán nem lehet pontos adatokat számon kérni, legföljebb az általuk jelzett arányokat. Hanem közben a számoknak utána lehet járni. Annyi bizonyos, hogy a magyarban sokkal több az említett csoport igéinek száma, s természetesen állandóan gyarapszik, gondoljunk pl. az újkeletű *kolbászol*>tekereg>csavarog szavunkra. Tökéletes képvisége azonnal érthetővé teszi!

Erről cseréltünk eszmét barátok közt, mire Varga Csaba megküldte nekem az alábbi vereszetet, amelyben hetvenkilenc ilyen igét számoltam össze.

Gyimóthy Gábor:
Nyelvlecke

Egyik olaszóra sodrán,
Ím a kérdés *felmerült*:
Hogy milyen nyelv ez a magyar,
Európába hogy *került*?

Elmeséltem, ahogy tudtam,
Mire képes a magyar.
Elmondtam, hogy sok, sok rag van,
S hogy némelyik mit takar,

És a szókincsben mi rejlik,
A rengeteg árnyalat,
Példaként vegyük csak itt:
Ember, állat hogy *halad*?

Elmondtam, hogy mikor *járunk*,
Mikor mondom, hogy *megyek*.
Részeg, hogy *dülöngél* nálunk,
S milyen, ha csak *lépdelek*.

Miért mondom, hogy *botorkál*
Gyalogol, vagy *kódorog*,
S a *sétáló* szerelmes pár,
Miért éppen *andalog*?

A vaddisznó, hogy ha *rohan*,
Nem *üget*, de *csörtet* -- és
Bár alakra majdnem olyan
Miért más a *törtetés*?

Mondtam volna még azt is hát,

Aki *fut*, miért nem *lohol*?
Miért nem vág, ki mezőn *átvág*,
De tán *vágtat* valahol.

Aki *tipeg*, miért nem *libeg*,
S ez épp úgy nem *lebegés*, --
Minthogy nem csak sánta *biceg*,
S hebegés nem rebegés!

Mit tesz a ló, ha *poroszkál*,
Vagy pedig, ha *vágtázik*?
És a kuvasz, ha *somfordál*,
Avagy akár *bóklászik*.

Lábát szedi, aki *kitér*,
A riadt őz *elszőkell*.

Nem **ront be** az, aki **betér**...
Más nyelven, hogy mondjam el?

Jó lett volna szemléltetni,
Botladozó mint halad,
Avagy milyen **őgyelegni**?
Egy szó – egy kép – egy zamat!

Aki "**slattyog**", miért nem "**lófrál**"?
Száguldó hová **szalad**?
Ki **vánszorog**, miért nem **kószál**?
S aki **kullog**, hol marad?

Bandukló miért nem **baktat**?
És ha motyog, mit kotyog,
Aki **koslat**, avagy **kaptat**,
Avagy **császkál** és **totyog**?

Nem csak árnyék, aki **suhan**,
S nem csak a jármű **robog**,

Nem csak az áradat **rohan**,
S nem csak a kocsi **kocog**.

Aki **cselleng**, nem **csatangol**,
Ki "**beslisszol**" **elinal**,
Nem "**battyog**" az, ki **bitangol**,
Ha mégis: a mese csal!

Hogy a kutya **lopakodik**,
Sompolyog, majd meglapul,
S ha ráförmesz, **elkotródik**.
Hogy mondjam ezt olaszul?

Másik, erre **settenkedik**,
Sündörög, majd elterül.
Ráripakodsz, **elődalog**,
Hogy mondjam ezt németül?

Egy csavargó itt **kóborol**,
Lézens, ödöng, csavarog,

Lődörög, majd **elvándorol**,
S többé már nem zavarog.

Ám egy másik itt **tekereg**,
-- Elárulja kósza nesz --
Itt **kóvályog**, itt **ténfereg**...
Franciául, hogy van ez?

S hogy a tömeg miért **özönlik**,
Mikor **tódul**, vagy **vonul**,
Vagy **hömpölyög**, s még sem
ömlik,
Hogy mondjam ezt angolul?

Aki **surran**, miért nem **oson**,
Vagy miért nem **lépeget**?
Mindezt csak magyarul tudom,
S tán csak magyarul lehet!

Firenze 1984. X. 12.

Forrás: Transsylvania 40. évf. 2. szám.

MAGYARSÁGTUDOMÁNYI
INTÉZET

Nosza, elkezdtem gyűjteni a helyváltoztatást jelentő igéket. Azért nem csak a haladással kapcsolatosakat, mert nem sikerült pontos határvonalat húzni. Munka közben azonnal jelentkeztek kifejezések is, pl.: *ebrúdra kerül, útilaput köt a talpára, útnak ered*, stb. melyek ugyancsak helyváltoztatást jelentenek, a távozik érteleme nem azonos az *angolosan távozik*kal. A helyváltoztatást jelentő szavaink a mozgást jelentőknek szűkebb köre, hiszen kimaradnak azok, amelyeket helyben maradva végez a cselekvő: *rezeg, hajlik, inog*, stb. Természetesen mint mindig, mindenütt, akadnak határesetek. Pl.: *omlik, ledől* – a jelenség inkább helyben történik, ám a részek, a törmelékek helyet változtatnak. Aki *lefekszik, leseggel*, annak is elmozdul a talpa. Hosszas töprengés után bevettem őket. Bekerültek olyanok is, amelyek másmilyen célú cselekvést jelentenek, ámde föltétlenül helyváltoztatással járnak: *terel, csatába száll, fedezéket keres*, stb.

Alighogy nekifogtam a számolásnak, az alapigék máris tömegesen sereglettek. Többségük a helyváltoztatás módját is megadta: *száguld, baktat, biceg, siet, kacsázik, kúszik*, továbbá a hangulatát: *evickél, totyog, sompolyog, lófrál*; célját: *üldöz, tömegbe verődik, cipel, kivonul, elhurcol, kerget*, vagy hangokat társított a mozgáshoz, *besüvít, csoszog, csühög*. Számos olyan is akad, amelyik rögtön minősítést is ad: *betolja a pofáját, elbitangol, tilosban jár, elhúzza a belét, beszemtelenkedik*. Számos igénknek több jelentése is van – pl.: *kilép: siet, lépéssel mér, elhagyja a szobát*. Az átvitt értelműeket mellőztem, pl.: *belép a pártba, kergeti a boldogságot, hajszolja a pénzt, pórul jár, kitér a hitéből*, stb.

Ráadásul egy-kettőre galléron ragadják őket az igeikötők, Szentkatolnai Bálint Gábor pontosabb szavával, az *igeirányítók*, melyek vezetik őket, értelmet adván a bennük rejlő mozgásnak. Számos nyelv nem, v. alig ismeri őket. Hatásukra igéink új meg új jelentéseket öltenek: *kirohan, berohan, elrohan, rárohan*, stb. Az *igeirányítók* ráadásul a különféle egyéb értelmű igéket – *tör, vág, lóg, lát, szel*, stb. – képesek átvarázsolni helyváltoztatást jelentővé: *kitör, elévág, meglóg, ellátogat, átszel*. Még a kifejezetten röghöz kötő *áll, ül, fekszik* igéket is mozgásra kényszerítik: „Az *áruló átáll az ellenséghez; kiáll a sorból, beáll közéjük*.” Az *ülő* képviselő sem marad a fenékén, ha *átül* a másik párt padsoraiba. A *fekvő* beteg is mozgásba lendül, ha *befekszik* a kórházba, vagy álltából *lefekszik*. Aki veszteg *marad*, az nem mocorog, ám aki *lemarad*, az szalad ugyan, de lassabban az elől rohanónál. Ez fölveti a helyváltoztatás viszonylagosságát: mihez képes *marad le, lassút, fékez, hajrázik, torpan meg*, stb.

Környezetéhez, vagy eddig mozgásához képest az ilyennek is megváltozik a helye, éppen e cselekvés következtében.

Az *elé-elő* az *előjön* – *előjön* alakokban csak tájnyelvi módosulatlak látszik, ám egész más, ha versenytársának *elévág* – a futó, és *elővág* – a kardvívó. Nem ugyanaz az *eléáll* – valakinek, és az *előáll* – pl. a fogat.

A határozók is jeles mozgatók: *állva hagyta a mezőnyt, odébb áll*. A ragozás is hasonló hatású: más igékből vagy névszókából varázsol helyváltoztatókat, lásd pl.: a *föl-ver-g-ő-dik, hát-rál, közel-edik, meg-egy-ezik, von-ul*, stb. szavakat.

A ragozás – ragok, jelek, képzők ragasztgatása – csudálatos árnyalatok kikeverésének művésze: a vízben úszó *süllyed*, a sárban caplató *süpped*, és nem fordítva. Vagy: *bújik* és *bujdosik* és *bujkál*, továbbá: *hajt, hajszol, hajkurászik*, meg: *hord* és *hordoz*, továbbá: *oldalaz* és *oldaloz* és *ólálkodik* – majdnem ugyanaz, de mégsem. Az is a toldalékolás varázslata, hogy helyben forog ugyan, ami *pereg/pörög*, de az érett búzaszem *pereg/pörög*, a táncos a szoba közepére *penderül*, s nem *pöndörül*, a labda meg a hálóba *perdül*.

Ver igénk mozgással jár, de helyváltoztatással nem, ám a *verekszik, az el- és átvergődik* viszont igen.

Nyelvünk különleges tündérnépsége, az ikerszavak hada itt is csapatostul tüsténkedik: *térül-fordul, kerül-fordul, esik-kel, kúszik-mászik*.

A csak hangulati hangsúllyal bíró igeirányítósok – pl.: *leereszkedik, aláereszkedik* – közül az egyiket mellőztem. Kihagytam azokat az igéket is, amelyek a helyváltoztatást valamilyen gépezethez kapcsolják, pl.: *autózik, bicajozik, kocsikázik, kerekezik, úrhajózik, odarog* (szekér oldalazva halad) *stb.* Bevettem viszont azokat, amelyek gépmozgásból kerültek át emberibe: „a csapat nagyobb *sebességre kapcsolt*,” „*sebességet váltott*”, *gázt adott, fékezett*, stb. Nem mellőztem a lovaglást, és általában a természettel kapcsolatos helyváltoztatókat, hiszen ezek a gyalogos mozgásra is vonatkoznak: *elpatázik, nyargal, kocog, üget* stb. Pl.: „*lovagolok szilaj nádparipán*” (Petőfi). Továbbá: a *szánkózás* aligha, de a *szánkázás* történhet szánkó nélkül, mondjuk, hason, továbbá evezni kézzel is lehet. *Fakutyázni* azonban fakutya nélkül lehetetlen, tehát kimaradt a szógyűjteményből.

Lehetőleg kerültem az idegen szavakat, de bevettem a régen meggyökeresedetteket, s az olyanokat, melyeknek nincsen honi megfelelője, pl.: *disszidál, randalíroz, korzózik*.

A szószedetben akad néhány szólás és kifejezés is, valamint helyváltoztatásra nógató, mivel az ilyen fölszólítások rendszerint a mozgás velejárói: *hegyibe! Huj, huj, hajrá! Iszkiri! Sipirc!* Ezekre dőlt betű hívja föl a figyelmet.

A csapat létszáma – 2007. szeptember 3-án – 1.125! Egyelőre – ha nem gyűjtjük őket tovább. De gyűjtjük, mert sokan küldenek szavakat, például Varga Csaba, Maleczki József itthonról, vagy éppen Kutas László Angliából és Ottó Péter Németországból. A gyűjtemény bárki által, bármikor, házilag is bővíthető...

Szójegyzék

Alábújik,
Alábukik,
Aláhull,
Alámászik,
Alámerészkedik,
Alászáll,
aláveti magát
Állva hagyja a mezőnyt,
Andalog,
Angolosan távozik,
Aprózza a lépteit,
Árad,

Áramlik,
Araszol,
Átáll,
A távozás hímes mezejére lép,
Átbucskázik,
Átbújik,
Átbukik,
Átbükken – átlép, (székely)
Átcsap,
átcsap,
Átevez,
Átevickeél,
Átfúrja magát – a tömegben
Átgázol,
Áthajszol,

Áthajt,
Áthalad,
áthámozza magát,
áthatol,
Áthullik
áthúzódik,
Átjut,
Átkarol – hadműveletben,
Átkel,
Átkerget,
Átkerül – a túloldalra,
Átkeveredik – a másik oldalra,
Átkúszik,
Átlábal,
Átlép,

Átlibeg,
 Átnéz – a szomszédba,
 Átoson,
Átpréseli magát,
 Átrándul,
 Átruccan,
 Átsuhan,
 Átsuttyan,
 Átszáll,
 Átszel,
 Átszivárog,
 Átszüremlik,
 Áttelepül,
 Áttér,
 Átterel,
Átteszi székhelyét,
 Áttör,
 Átutazik,
 Átül,
 Átvág,
Átvágja magát
 Átvergődik,
Átveti magát
 Átvetődik
 Átvonul,
 Átzúdul,
 Baktat,
 Ballag,
 Bandukol,
 Barangol,
 Battyog,
 Beáll,
 Beállít,
 Bébecstelenkedik (székely)
 Be-bejár,
 Bebiceg,
 Bebújik,
 Becsap – az ellenség közé,
 Becselez,
 Becserkész,
 Becsúszik,
Bedugja az orrát,
 Beérkezik,
 Beesik,
 Beférkőzik,
 Befordul,
 Befurakszik,
 Behatol,
 Behátrál,
 Behúzódik – a barlangjába,
 Beívelődik – a labda,
 Bejár,
 Bejut,
 Bekerít,
 Bekukkant,
 Belebújik,
 Belehúz,
 Belép,
 Belepottyán,
 Belezökken – a kerékvágásba
 Belibben,
Beljebb kerül,
 Belóg – a moziba jegy nélkül,
 Belopózik,
 Bemerészkedik,
 Benéz – hozzá,
 Benyit,

Beoson,
 Beóvakodik,
 Bepofátlankodik,
 Berobban,
 Beront,
 Besántikál,
 Besettenkedik,
 Besorol,
 Besurran,
 Besuttyan,
 Besündörög,
 Besüvít,
 Beszédül – valahova,
 Beszemtelenkedik,
 Beszivárog,
 Beszőkik,
 Betelepül,
 Betér,
Beteszi a lábát,
 Betolakszik,
 Betolat,
Betolja a pofáját,
 Betoppan,
 Betotyog,
 Betör,
 Beül,
 Bevágtat,
 Bevándorol,
Beveszi magát – az erdőbe,
 Bevezet,
 Bevonul,
 Bezúdul,
 Biceg,
 Bicereg,
 Billeg-ballag,
 Bitangol,
 Blattyog,
 Bocsátkozik,
 Bóklászik,
 Bolyong,
 Botladozik,
 Botorkál,
 Bucskázik,
 Bujdosik,
 Bújik,
 Bujkál,
 Bukdácsol,
 Bukfencezik,
 Bukik,
 Buzog,
 Cammog,
 Caplat,
 Cibál,
Cigánykereket vet/hány,
 Cihelődik,
 Cikázik,
 Cipel,
 Cocókázik – ráérősen megy
 (székely)
 Csalámbozik – tekereg
 (Udvarhelyszék)
 Csalinkázik,
 Csámborog,
 Csángál,
 Csapong,
 Császkál,
 Csatangol,

Csatározik,
 Csatázik,
 Csatlakozik,
 Csavarog,
 Cseget, csögöl – sántít (székely)
 Cselez,
 Cselleng,
 Cserkészik,
 Csetlik-botlik,
Csipkedi magát,
 Csiszeg-csoszog,
Csoportba verődik,
 Csoportosul,
 Csoszog,
 Csődül,
 Csöppen,
 Csörög – táncol,
 Csörtet,
 Csúszik,
 Csúszik-mászik,
 Csühög,
 Disszidál,
 Dobbant,
 Döcög,
 Dől,
 Dönget,
 Dübög,
 Dülöngél,
Ebrúdra kerül,
 Egybegyűlik,
 Egybesereglik,
Egyik lábaddal itt, a másik meg ott!
 Eláll,
 Elaraszol
 Elballag,
 Elbitangol,
 Elbujdosik,
 Elbújik,
 Elcsámborog,
 Elcsámpáz,
 Elcsángál,
 Elcsattog,
 Elcsavarog,
 Elcsúszik,
 Eldől,
Eldübörög mellette,
 Eléáll,
 Elékerül,
 Elér – a Déli Sarkra,
 Elétoppan,
 Elévág,
 Elfog,
 Elfoglal,
 Elfordul,
 Elfut,
 Elfüstöl,
 Elgázol,
 Elgőzölög,
 Elhagy,
 Elhajt,
 Elhalad,
 Elhányódik (vhova)
 Elhasal,
 Elhengeredik,
 Elhessen
Elhordja az irháját,
Elhordja magát,

Elhurcol,
 Elhúz,
 Elhúzódik,
Elhúzza a belét,
Elhúzza a csíkot
Elhúzza az irháját,
 Elillan,
 Elinal,
 Eliszkol,
 Eljár,
 Eljön,
 Eljut,
 Elkalandozik,
 Elkap,
 Elkarikázik,
 Elkerget,
 Elkeveredik – a tömegben,
 Elkószál,
 Elkótorog,
 Elkotródik,
 Elkullog,
 Ellátogat,
 Ellép – a század előtt,
 Ellóg,
 Elmaszírozik,
 Elmászik
 Elmenekül,
 Elmerül,
 Elnéz – látogat,
 Eloldalog,
 Eloroszlik – ellopózik,
 Eloson,
 Előáll,
 Előbújik,
 Előbukkan,
 Előhoz,
 Előjön,
 Előkerül,
 Előlép,
 Előmerészkedik,
 Előrefut,
 Előremegy,
 Előrerúgta,
 Előreszalad,
 Előretör,
 Előrukkol,
 Előterem,
 Előugrik,
 Elővágta,
 Elővezet,
 Előz,
 Elpályázik,
 Elpárolg,
 Elpatázik,
 Elporzik,
 Elpucol,
 Elrabol,
 Elragad,
 Elrebben,
 Elrejtőzik,
 Elröppen,
 Elsodor,
 Elsompolyog,
 Elsöpör,
 Elsunnyog,
 Elsüllyed,
 Elsüvít,

Elszabadul,
 Elszakad – a többtől,
 Elszáll,
 Elszállingózik,
 Elszállít,
 Elszédeleg,
 Elszégyenkedik,
 Elszéled,
 Elszelel,
 Elszivárog,
 Elszóródik,
 Elszökik,
 Elszuszog
 Eltakarodik,
 Eltaknyol,
 Eltáncol,
 Eltanyázik,
 Eltávozik,
 Eltér,
 Elterel,
 Elterül,
 Eltéved,
 Eltévelyedik,
 Eltirhul,
 Eltutyog,
 Eltűnik,
 Elutazik,
 Elül – mellőle,
 Elüt,
 Elúz,
Elvágja az útját,
 Elvágódik,
 Elvágta,
 Elvágik – a többtől,
 Elvegyül – s sokaságban,
 Elvergődik,
 Elveszelődik,
 Elvetődik,
 Elvezet,
 Elviharzik,
 Elvisz,
 Elvonszol,
 Elvontat,
 Elvonul,
 Elzavar,
 Elzötyög,
 Elzúg,
 Emelkedik,
 Eregel – halad (székely)
 Ereszkedik,
 Érkezik
 Esik,
 Esik-kel,
 Evez,
 Evickél,
 Farkal – folyton a sarkában jár,
 Farol,
 Fartat – hátrál,
 Farvizez – más lendületével halad,
Fedezéket keres,
Fegyverbe száll,
 Fékez,
Fel is út, le is út,
Felhúzza a nyúlcsipőt,
 Félreáll,
 Félrehúz,
 Félrehúzódik,

Félreugrik,
 Félrevonul,
 Feszeng,
 Fészkelődik,
 Ficáncol,
 Ficereg,
 Fickándozik,
 Flangál,
 Fordul,
 Forgolódik,
 Forog,
 Fő pattan,
 Főballag,
 Főlbucskázik,
 Főlbukik,
 Főlbukkan,
 Főlbuzog,
 Főlemelkedik,
 Főlfejlődik,
 Főlfekszik,
 Főlgyorsul,
 Főlhatol,
 Főlhúzódik – a hegyre,
 Főljön,
 Főlkapaszkodik,
 Főlkerekedik,
Főlküzd magát,
 Főllep,
 Főlmászik,
 Főlmegy,
 Főlmenekül – a fára,
 Főlmerül,
 Főlrándul,
 Főlrebben,
 Főlrohan,
 Főlröppen,
 Főlserken,
 Főlzalad,
 Főlzáll,
 Fől szívódik,
 Fől szökik,
Fől akar – a sorban,
 Fől tápaszkodik,
 Fől térdel,
 Fől tör,
 Fől tűnik,
 Fől ugrik,
 Fől ül,
 Fől vergődik,
 Fől vetődik,
 Fől visz,
 Fől vonul,
 Fől zárkózik,
 Furakszik,
 Fut,
 Futamodik
 Futkározik,
 Futkorászik,
 Futkos,
Futóra vesz,
Futóra!
Fülon csíp,
 Gázol,
 Gázt ad,

Gólyafos a levegőben,¹

Gördít,
Grasszál,
Gurít,
Gurul,
Gyalogol,
Gyorsít,
Gyorsul,
Gyülekezik
Gyűlik,
Gyüszmékél,
Hadba vonul,
Hadra kel,
Hág – hegyet,
Hajkurászik,
Hajóra száll,
Hajrá!
Hajrázik,
Hajsz!
Hajszol,
Hajt,
Halad,
Hancúrozik,
Hanyatt esik,
Hanyatt-homlok menekül,
Hánya-veti magát,
Hánykolódik,
Harcba száll,
Hármasugrik,
Hasít,
Hasra esik,
Határjárást végez,
Hatol,
Hátrál,
Hazajön,
Hazakerül,
Hazakisér,
Házal,
Hazamegy,
Hazaszalad,
Hazatalál,
Hazatér,
Hazaugrik,
Házhoz szállít,
Házról-házra jár,
Hegyibe!
Helyet cserél,
Helyet foglal,
Helyét keresi,
Helyezkedik,
Helyre rak,
Helyre tesz,
Hemzseg,
Hengerbucskázik,
Hengeredik,
Hentereg,
Hess!
Hord,
Hordoz,

Hoz,
Hozzá bújik,
Hököl,
Hömpölyög,
Huj, huj, hajrá!
Hullámszik,
Hurcibál,
Hurcol,
Huss!
Húzatja magát,
Húzódkodik,
Húz-von,
Húzza a csíkot/belét,
Hült helye maradt,
Igazítja a lépteit – vkihez,
Igazodik,
Igyekszik – v.hová,
Illan,
Illeg-billeg,
Imbolyog,
Inal,
Indiánszökdelést végez,
Indul,
Indulóban van,
Ingázik,
Iparkodik,
Iramlik,
Iramodik,
Irányozza lépteit,
Írányt vesz,
Ireg-forog,
Iszkiri!
Iszol,
Itt hagy,
Izeg-mozog,
Jár,
Járdogál,
Járja az útját,
Járkál,
Jár-kel,
Jön,
Jön-megy,
Jövőget,
Kacsázik,
Kajtat,
Kalandozik,
Kalézol,
Kámforra válik,
Kanyarodik,
Kaptat,
Karélyoz,
Kászálódik,
Kavarog,
Keblére borul,
Kecel,
Kecmereg,
Kecskebucskázik,
Kelekólál,
Kepeszt,
Kerekedik – egy fekete felhő,
Kereket old,
Kereng – dervis,
Keresztez – utat,
Keresztülvág,
Kerget,
Kergetőzik,
Kering,

Keringőzik,
Kerít,
Kerül,
Kerül-fordul,
Kerülget,
Kever,
Kevereg,
Kever-kavar,
Kézbesít,
Kiadták az útját,
Kiakolbólítódik,
Kiáll – a sorból,
Kiárad,
Kibuggyan,
Kibújik,
Kicsap,
Kicslez,
Kievickél,
Kifarol,
Kifut,
Kígyózik,
kihatol,
Kihátrál,
Kijár,
Kijön,
Kijut,
Kikászálódik,
Kikecmereg,
Kikerül,
Kikeveredik – valahonnan,
Kiköt,
Kilábal,
Kilép 1. – vhonnan,
Kilép 2. – siet,
Kilép 3. – a távolságot,
Kilibben,
Kilibeg,
Kilincsel,
Kilopózik,
Kiló – a futók közül,
Kilöködik,
Kilövell,
Kimenekül,
Kipenderül,
Kipottyan,
Kirándul,
Kirobban,
Kirohan,
Kíront,
Kíróppen,
Kiruccan,
Kirukkol
Kísér,
Kisíró,
Kisurran,
Kiszédül,
Kiszorul,
Kiszökik,
Kitámolyog,
Kitáncol,
Kitántorog,
Kitelepi,
Kitér,
Kiteszik a szűrét,
Kitör,
Kiugrik,
Kiül,

¹ Hiányos mondat, sem ige, sem állítmány nincsen benne. Mindössze egy kép. Kép, amely történik, és a helyváltoztatás különös módját láttatja.

Kiüz,
 Kivág – a sorból,
 Kivágódik – eléd,
 Kivágtat,
 Kivándorol,
 Kivergődik,
 Kivetődik,
 Kivezet,
 Kivonszol,
 Kivonul,
 Kizökken – a kerékvágásból,
 Kizúdul,
 Kizsuppolódik,
 Kóborol,
 Kocog,
 Kódorog,
 Kolbászol,
 Kóricál,
 Korzózik,
 Koslat,
 Kószál,
 Koszog,
 Kótorog,
 Kotródik,
 Kóványog,
Köd előtte, köd mögötte!
Köddé válik,
 Költözik,
 Körbejár,
 Köröz,
 Körüljár,
 Körülszimatol,
 Körülvesz,
 Körülzsong
 Követ,
Követségbe megy,
Közéjük veti magát,
 Közeledik,
 Közelít,
 Kujtorog,
 Kullog,
 Kúszik,
 Kúszik-mászik,
 Kutyaagol,
 Különválík,
 Lábal,
 Lábatlankodik,
Lábra kap
Lábra kel
Lábra szökken
 Lassít,
 Látogat,
 Lebeg,
 Lebocsátkozik,
 Leborul,
 Lebucskázik,
 Lebukik,
 Lecsap,
 Leér – a völgybe,
 Leereszkedik,
 Lefekszik,
 Legázol,
 Legyeszkedik,
 Lehagy,
 Lehatol,
 Lehull,
 Lehippan,

Lejár – a völgybe,
 Lejt – táncol,
 Lekopik,
 Lelécel,
 Lelép,
 Lemarad,
 Lemerül,
 Lendül,
 Leng,
 Lép,
 Lepattan,
 Lépcsőzik,
 Lépeget,
 Lepereg,
Lépést igazít,
Lépést vált,
 Lepotyog,
 Lepottyán,
 Léptet,
 Lerándul – vidékre,
 Lerohan,
 Lesiklik,
 Leszakad – az élen futóktól,
 Leszáll,
 Leszóródik,
 Letérdel,
 Letol – az útról,
 Letottyán,
 Leül,
 Leveti magát,
 Lézeng,
 Lezúdul,
 Lezuhan,
 Libben,
 Libeg,
 Libeg-lobog,
 Libickel, libbent – sántít (székely)
 Líg-lóg – csavarog,
 Lódul,
 Lófrál,
 Lóg,
 Lohol,
 Lopakodik,
 Lopódkodik,
 Lopózik,
 Lót-fut,
 Lovagol,
 Lődörög,
 Lötyög,
 Magasugrik,
Magával ránt,
 Masíroz,
 Mászik,
 Mászkál,
 Megfarol,
 Megfordul,
 Megfutamodik,
 Meghátál,
 Megiramodik,
Megjelenik a színen,
 Megjelenik,
 Megközelít,
 Meglátogat,
 Meglép – szökik,
 Meglóg,
 Megmászik,
 Megmenekül,

Megmoccan,
Megnyújtja lépteit,
 Megpattan,
 Megrohan,
 Megszáll,
 Megszökik,
 Megtántorodik,
 Megtér
 Megtorpan,
 Megugrik,
 Megy,
 Megyeget,
 Megy-mendegél,
 Mellélül,
 Mendegél,
 Menekül,
 Menetel,
Menti a bőrét,
Menti az irháját,
 Merül,
 Moccan,
 Mocarog,
 Mozdul,
 Mögáll,
 Mögékerül,
Nagyobb fokra kapcsolt,
 Nekiered
 Nekifut,
 Nekiindul,
 Nekimegy,
 Nekirott,
 Nekiúgtat,
 Nekiszalad,
 Nektámad,
 Nekiugrik,
 Nekivág,
 Nekiveselkedik,
 Nekizúdul,
Nosza!
Nyakába veszi a várost,
 Nyargal,
 Nyoma vész,
Nyomába szegődik,
Nyomában jár,
 Nyomakodik,
Nyomás!
 Nyomul,
 Nyüzsög,
 Odadülöngél
 Odafárad,
 Odalép,
Odébbáll,
Olajra lép,
 Ólalkodik,
 Oldalaz,
 Oldalog,
 Omlík-bomlik,
 Orra bukik,
 Orra esik,
 Oson,
 Ostromol,
 Oszlik – a tömeg,
Ott hagy csapot-papot,
Ott hagy,
Ott hagyta, mint Szt. Pál az
oláhokat,
Ott terem,

Ödöng,
 Ógyeleg,
 Örvénylik,
 Összebújjik,
 Összebútoroz – összeköltözik,
 Összecsap - vkivel,
 Összedől,
 Összegyűlik,
 Összejár,
 Összejön,
 Összerogy,
 Összeront – a két sereg,
 Összeroskad,,
 Összesereglik,
 Összeterelődik,
 Összeverődik,
 Özönlik,
 Parádézik,
Partra száll,
 Patakszik,
 Pattan – nyeregbe,
 Pattog,
 Penderül,
 Perdül – hálóba a labda,
 Pereg – a mag,
Picsába!
 Pitteg-pattog,
Porondra lép,
 Poroszkál,
 Portyázik,
 Potyázik – jegy nélkül utazik,
 Potyog,
 Pottyán,
 Pörög,
 Pörög-forog,
 Pucol,
Rá, rá, hajrá!
 Ráborul,
 Ráereszkedik,
 Ráfordul – a mellékútra,
 Ráfut – az előtte haladóra,
 Ráhajt,
 Ráhuppan,
 Rájár,
 Rajtaüt,
 Rajtol,
 Rajzik,
 Rakodik,
Rálép a gázra,
 Rálép,
 Randalírozik,
 Ráomlik,
 Rárajtol – valamire,
 Rárohan,
 Ráront,
 Rászabadul,
 Rászáll,
 Rátapad – követi,
 Rátér,
 Rátérdel,
 Rátör,
 Ráül,
Ráveti magát,
 Rávetődik,
 Ráz – táncol,
 Rázúdul,
 Rebben,

Repes,
 Repeszt,
Repülőrajtot vesz,
Ringbe száll,
Ritmust vált,
 Ró – utat,
Robbantja a társaságot,
 Robog,
 Rogyadozik,
 Rohamoz,
Rohamra indul,
 Rohan,
 Rohangál,
 Rop,
 Röpül,
 Rugaszkodik,
Rúgja a port,
 Sántikál,
Sarkára hág,
Saslengést végez,
Sebbel-lobbal,
Sebességet vált,
 Seggre esik,
 Sereg – a sergő=körhinta,
 Sereglik,
 Serénykedik,
 Serken,
 Sertepertél,
 Sétafikál,
 Sétál,
 Settenkedik,
 Siet,
 Siklik,
Sipirc!
 Sireg-sürög,
 Sírül,
*Sitty!*²
 Sittyen-suttyan,
 Slattyog,
 Sodródik,
 Somfordál,
 Sompolyog,
 Sorakozik,
Sorba áll,
 Sórikál – ki- be járkál (székely)
 Söpör – elsöpör mellette,
Söprés! – tűnés innen!
 Spurizik,
 Suhan,
 Surran,
 Suttyan,
 Süllyed,

² Mozgást jelent a következő erdélyi viccben: Ceasusecu elrendeli, hogy az aggok házának lakói kötelesek csigát gyűjteni. Jönnek haza a hetven évesek fél kosár csigával. A nyolcvanasok is hoznak párat. Hazatérnek a kilencvenesek üres kézzel. Nem volt csiga? Dehogynem, aranyoskám, de mire lehajoltunk, addigra a csiga sitty!

Sündörög,
 Süpped,
 Sürög,
 Sürög-forog,
 Szaggat – száguld,
 Száguld,
 Szakad,
 Szalad,
 Szaladgál
 Száll,
 Szálldos,
 Szállingózik,
 Szállít,
 Szállong,
 Szaltózik,
 Szánkázik,
 Szaporáz,
Szaporázza a lépteit,
 Szárnyal,
 Szédeleg,
 Szedelőzködik,
Szedi a lábát,
Szedi a sátorfáját,
Szegődik – útítársul
 Szel,
 Széled,
 Szentül a nap – leszáll (székely),
 Szerterepül,
 Szétfut,
 Szétrebben,
 Szétszáll,
 Szétszéled,
 Szétszóródik,
 Szétugrik,
Színre lép,
 Szomszédol,
 Szóródik,
 Szökdécsel,
 Szökell,
 Szökik,
 Szökken,
 Szöktet,
 Tágul – innen/onnan
Tágulj innen!
 Takarodik,
Takarodj!
 Talpal,
 Támad,
 Támolyog,
 Táncol,
 Tántorog,
 Tapad – az előtte futóra,
 Tápázkodik,
 Tapos,
 Tapotál – járkál (Erdély),
 Tart – valahová,
 Taszítódik,
 Távolodik,
 Távolugrik,
 Távozik,
 Téblábol,
 Tekereg,
 Ténfereg,
 Teng-leng,
 Tép – száguld,
 Tér,
Térden csúszik,

Terel,
 Terem – itt/ott,
 Téringet – terel (székely)
 Terjed,
 Terjeng,
 Térül-fordul,
 Tévelyeg,
 Tigrisbukfencezik,
Tilosba téved,
Tilosban jár,
 Tipeg,
 Tipeg-topog,
 Tipor,
 Tipródik,
 Tirhul,
 Tódul,
 Tolakszik,
 Tolat,
 Tolong,
 Tolul,
 Topog,
 Toporzékol,
 Toronyugrik,
 Torpan,
 Totyog,
 Továbbáll,
 Tovagördül,
 Tovarobog,
 Tovaszáll,
Tömegbe verődik,
 Törekedik
 Törtet,
 Trappol,
Túl jár Ungon-Berken,
 Túlfut,
 Túlhalad,

Túlszalad,
 Túrázik,
 Tülekedik,
Tűnés!
 Türemkedik,
 Tüsténkedik
Uccu neki, vesd el magad!
Uccu!
 Udvarol,
 Ugra-bugrál,
 Ugrándozik,
 Ugrik,
 Ugrózik – ugróiskola,
Usgyi!
 Úszik,
Utána ered,
Utat enged,
Utat nyit,
Utat vág,
 Utazik,
Útilaput köt a talpára,
Útja vmerre vezet,
Útját állja,
Útját szegi,
Útak indul,
 Utolér,
Útra kel,
 Üget,
 Üldöz,
Üldözőbe vesz,
 Űz,
 Vágtat,
Változtatja a helyét,
Vándorbotot vesz,
 Vándorol,
 Vánszorog,

Verekszik,
 Vergődik,
Veszi a kalapját,
 Vetődik,
 Vezet,
 Viháncol
 Visz,
 Visszacsap,
 Visszahoz,
 Visszahúzódik,
 Visszajut,
 Visszakanyarodik,
 Visszakapaszkodik,
 Visszakerget,
 Visszakozik,
 Visszapattan,
 Visszasomfordál,
 Visszaszállít,
 Visszatér,
 Visszavág,
 Visszavisz,
 Visszavonul,
 Vitorlázik – egy úr karján,
 Vonszol,
 Vontat,
 Vonul,
 Záporoz,
 Zarándokol,
 Zargat,
 Zavarog,
 Zibeg-zubog – víz a gáton,
 Zúdul,
 Zuhan,
 Zuhog,
 Zsizsikel,

Miért van ilyen tömérdek szó a magyarban – például a helyváltoztatásra? Egyebekre is persze: a rosszkedvre vagy százhusz, a bolondságra legalább kétszáz, a beszélésre majd ötszáz és így tovább. Jókai Mór szerint szinte valamennyi igénk összefüggésbe hozható a közösüléssel. Nos, honnan a sok szó? Küldenek egyet Moszkvából vagy Washingtonból és rögtön betelepédési engedélyt kap? Ilyesmiről is tudunk, de szószedetünkben kerültük őket a lehetőség szerint, mert nem összehasonlítást végzünk, hanem anyanyelvünk benső természetén töprengünk.

Nos, a miértre kézenfekvő a válasz: a képek miatt. Nyelvünk idea-természete a fő szószaporító. A jelenségek száma, ha nem is végtelen, de roppant sok. Mind kép: látjuk például, amint valaki *megy*, a másik inkább *mendegél*, a harmadik csak *megyeget*, a negyedik peckesen *menetel* – a *mászkálók* sorának vége az Óperencián túl *kanyarog*, mert minden látvány hangulatokkal telített, megjelenik benne a mozgás oka-célja, sőt viszonyokra mutat, mert – mondjuk – *üldözik a menekül-öt*, aki *iszkol* és *pucol* és *olajra lép* és bösen *igyekszik kámforrá válni*.

Az idea-természet a *képiség*. Ahány jelenség, annyi kép, legtöbbje mozgó képsor, melyek mihelyt megkapnak bennünket, menten megképlenek tudatunkban, ahol a gyökök és toldalékok ügyes kapcsolgatásával szavakat képzünk belőlük, s beszédünkbe vetítjük őket. Egyik másik képsor el-elmaradozik, idővel elhomályosul, szava is kikopik a használatból, mert már nincsen szekerünk, amely a domboldalon oldalt lefelé sodródva *odarogna*, ám közben új képet villant a világ, s máris képződik hozzá az új szó.

Amíg látásunkat el nem veszítjük, addig nyelvünk is virulni fog.

II. A kör négyszögesítése avagy nyelvünk ős-számtudománya³

Nyelvrégészeti esszé – részlet Az ideák nyelve c. nagyobb dolgozatból.

Nyelvünk ős-számtudománya

A hagyomány számtudományának alapgondolata, hogy a szám nem pusztán mennyiség, hanem minőség is: mennyiségyszerű minőség.⁴ De ennél több: a szám „az ősi szellemi létezőnek tiszta, szellemi képe”, a „dolgozók ősképe”. Az idea ennek a szellemi képnek már csak levonata. A szám az ősök, Isten szava,⁵ aki a világot „mérték, szám és súly szerint”⁶ teremtette. A Rend a számokon nyugszik. A számok harmóniájából következik a zene szépsége, a tánc, a bolygók járása, stb.

A minőségi műveletek logikája ebben a rendben az analógia. Minden mindennel kölcsönhatásban van: a kozmosz, az univerzum az egymással kölcsönhatásban lévő dolgok – ízek, anyagok, csillagok, eszmék, számok stb. – rendje, ezért A megfeleltethető B-nek, C-nek, stb.

Hamvas Béla a hagyomány világát olykor „őskornak” nevezi, amely hasonló volt Kínától Indián és Egyiptomtól át a Kolumbusz előtti Mexikóig, amennyiben mindenütt vallották az említett számfölfogást, és az Égre, Földre, Természetre, Emberre vonatkozó tudás egységét. Hamvas azt állítja, hogy ez az időszak kb. a Krisztus előtti VI. században, Buddha, Zarathusztra, Püthagorasz után ért véget. Állítólag utóbbi hozta Európába az őskori számfölfogást.⁷ Mikor kezdődött az őskor? Az Éden után? Előbb?

*

Szám szavunknál érdemes rögtön elidőzni: vajon miként szemlél a *szám*? Elvont mennyiségi fogalom-e csupán, vagy minőség is? Lássuk: *számlál* – egyenként megnevez, ami nem kerül ide, az nem *számít*, azaz mellékes, elhanyagolható, mintha nem is létezne. *Számíthatsz rám* – minden erőmmel ott leszek! *Számít* valamire – több mint remél, biztosra vesz. *Számba vesz* – érvényesnek, valóságosnak tekint; *számadás* – részletes felelősségvállalás; *számot ad* – lakol; *számot vet* – mérték és érték szerint rendez; *számkivet*, *számkiűz*, ma: *száműz* – kitaszítja a *számosok* – a valakik közül, vagyis a közösségből – s megfosztja jogaitól=többé nem kell *emberszámba* venni. Amit *számba nem veszünk*, az nem létezik. A gyerekek *kiszámolója* kiválaszt valakit a csapatból: az illető vagy nem játszik tovább, vagy különleges szerepet kap. Újabban a kiütött bokszolót is *kiszámolják*. *Főlszámol* – megsemmisít, még pedig úgy, hogy szám nélkülivé tesz! Ugyanez az értelme annak is, ha valakivel *leszámolnak*. *Számtalan* – fölbecsülhetetlen, *számbavehetetlen*, tehát minőség nélküli tömeg.

A példák szaporítása nélkül máris nyilvánvaló, hogy *szám* gyöksszavunk és származékai kivételesen fontos jelentéssel bírnak. Egyértelmű, hogy ami *számos*, az a műveletekben az absztrakt mennyiségen túl minőségként vesz részt!

*

Szám szavunk régi, *képlet* szavunk nyelvújítási, ha úgy tetszik, friss műszó. Mesterséges voltában is az ős-szemléletből fakad: föltündöklük benne a számok *képisége*.

*

Nézzük meg részletesen, hogy anyanyelvünkben miféle tudásemlékek élnek az őskori számtudományról és geometriáról, közelebbről annak néhány alapfogalmáról, az *egy*, a *kettő*, a *fél*, a *három*, a *négy* és a *semmi értékéről-mértékéről* – milyen gyönyörű egybecsendülés! – valamint a *kör* és *kereszt* ideájáról, geometriájáról.

³ Az esszé első változata a Természet Világa 2006/1. számában jelent meg.

⁴ Cz. G: Magánállamok: A nulla és a Semmi, Boldog Salamon Kör, Bp. 2004.

⁵ Hamvas Béla: Scientia Sacra, Magvető, Bp. 1988.

⁶ Bölcs 11.20.

⁷ Hamvas Béla u. o.

Az indiai, egyiptomi, héber, stb. hagyományban – de még az újplatonikusok fölfogása szerint is – az összes számot, a mindenséget egyesítő szám az Egy: Isten száma. Elvileg ugyanis csak egy isten, egy Teremtő, egy Mindenható, egy Abszolútum lehetséges. Ő a Létezés, héber neve Jahve = Aki van,⁸ „ő az Egyetlen (Isten), rajta kívül nincsen más.”⁹ A legkülönbözőbb ellentétek benne *egyesülnek*, tehát *eggyé* lesznek, s ezzel a művelettel *kiegyenlítődnék*. Indiában úgy tudják, hogy „a múlt benne van, benne van a jövő, (...) Ő teremtette a teremtést.”¹⁰

Ez nem titok az indoeurópai nyelvek előtt sem, példa rá a latin *unus* népes családja: *universitas, unitas, unio* stb. Talán az *universum* a legszebb közöttük: a Mindenség az, ami az Egy felé esik. Nos, a magyar hajszálla így érti: *világegyetem, egyetem, egység, egyesület* stb. De az *egyetért* a latinban már *consentit*, az *egyenlet aequatio*, és így tovább. Az angolban is létezik a szócsalád, de még inkább homályosul a kapcsolat pl. az *university* és az *one* között. A két szó kapcsolata tán azért oldódott el, mert külön hajóval érkeztek Britanniába, s ott nem mutatkoztak be egymásnak.

A mi nyelvünkben az Egy hatalmáról óriási szósereg tanúskodik – a Magyar Értelmező Kéziszótár 1992-es kiadásában 8 oldal! A CzF.-ban 488 *egy*-gyel kezdődő szócikk található. És akkor még nem említettük a különböző igekötős és egyéb elől toldott szavakat, melyek a szótárakban másutt lelhetők – pl.: *kiegyezés*. Némi ízelítő: *egykutya, egyívású, egyenlő, egybekel, egyremegy, egyhangú, egy húron pendül, stb.* Lényegük, hogy a legkülönbözőbb mennyiségek és minőségek – mondjuk ki: létezők – műveleti *egyenlege* az *egy*. Különösen figyelemre méltó, hogy az újabb *egyes* szavaink is ugyanebben a jelentéskörben mozognak: *egyen-ruha, -étel, -élet, -sapka, egyenlet, stb!*

Az *egy* származékai, természetesen analógiásan, az Isten természetéről vallott fölfogásról is tudósítanak, hiszen, mint említettem, a szám a mennyiségen túl minőség is. Hagyjuk el most, hogy az *egy* régi értelme: *szent*. A szó – főntebb már jeleztük – valaha id-nek hangozhatott, innen az id-nap>ünnap: szentnap, id-ház>egyház, id-vesség, id>üd-vözet. Ma már szíával és hasonlókkal köszönünk, hajdan *üdvöt* kívántunk ismerőseinknek: Adj’Isten jó napot, Isten áldja, stb.

Nézzük inkább az *egy* bokrát, akad-e benne hajtás, amelyik Istenhez hasonlítható?

Egyszerű – aki tiszta, világos, mentes léhaságtól, cifraságtól, ürességtől. *Egyenes* – vagyis nyílt, köntörfalazás nélküli. *Egynemű* – szennyezetlen. *Egység* – benne valamennyi szín, íz, rész, ellentét egyesül; szétbonthatatlan, és kiegészítésre nem szoruló; rajta kívül nincsen semmi. A „világegyetem” *egységes* törvények szerint működik – ahol nincs *egység*, ott meg hasonlítás, kettősség jut uralomra. *Egyesít* – művelet, amely *eggyé* tesz, vagyis megszentel – kívülről semmi más nem képes bármekkora különbségeket áthidalni. *Egységes* – megszünteti az összes ellentéteket, melyek mind megbékélnek benne. Az emberiség *egysége*, valamennyiünk *egyenlősége*, vagyis testvérisége, *egyháza*, azért lehetséges, mert közös atyánk van, az Egy. Lásd még: *egybeforr, egybefoglal, egybeolvad, egybevág, egybecsendül. Egyetlen* – vagyis a legnagyobb kincs. *Egyezik* – talán a legmélyebb értelmű, hiszen az *egyezés* művelete által az Egy-ben megteremtik az addigi viszálykodók a békét, a föloldást, a megértést, lásd még: *egyeztet, egyenlít, kiegyenlít*. Fogarasi János írja a Magyar Nyelv Szótárának utószavában *egyetlen* szavunkról: „Katalin Verses legendájában e helyett áll: egyiglen, régiesen: egyéglen, (mint esmégből is lett ismét), tehát ama szóban az etlen nem fosztó képző.”

*

Nyelvészeink szigorúan két szónak tekintik az *id>egy-szent* értelmű melléknevünket és az *egy* számnevünket. Meglehet helyesen. Különválasztásuk ezzel együtt a szétszerkesztés, az egybecsendülők szétválasztásának iskolapéldája. Mintha egy Mozart dallam hallgatásakor nem

⁸ Kiv 3, 14.

⁹ Márk 12, 32.

¹⁰ Mahá-Narájana upaniszad.

adnánk át magunkat az összhangzásnak, hanem azt bogarásznánk, hogy ki készítette a vonósok Fmelllett megszólaló fuvolákat. Annak immár semmi jelentősége, hogy a szám-egy és a szent-egy – esetleg – két gyök származéka, mivel a használat évszázadaiban egybeforrtak.¹¹ A XV. századi Müncheneri Kódexben „legyenek eggyek” *egyszerre* jelenti a hangalaki és szakrális egységet, hiszen a hívek és Isten *egységére* szólít föl! A föntiek szerint számnévünk – akár az id-ből ered, akár bármi másból – jelentése roppant mértékben, s *egységes* metafizikai szellemben meggazdagodott; mindent magába>*egybe* foglaló, *egyesítő*, *kiegyenlítő*, stb. értelmet öltött, ami kétségtelenül őskori matematikai alapgondolat. Lehet, hogy a finn és osztják *egy* mutató, vagy módhatározó származéka, ám a magyarban ez az értemény nem mutatható ki, annál inkább a számnévvel *egyező* teológiai jelentés.¹²

*

Az *egy* ideája = képe, geometriai megjelenése a hagyományban a kiterjedés nélküli, nem evilági dimenziójú pont,¹³ valamint a kör és a kereszt. A kereszt és a kör egyaránt az isteni teljességet jelenti. Olyan világkép elképesztő töménységű jelképei, melyet a középpontja – Isten – határoz meg, benne találkoznak a lét és az élet különféle dimenziói. Alakra csak az első pillantásig ellentétek, ám ha a kereszt megfordul – lásd a kerek esztendő négyesét, a svasztikát, stb. – akkor kitűnik, hogy lényegük szerint egybeesnek. Úgy is mondhatjuk, hogy egyazon idea megnyilatkozásai. Titus Burckhardt azt írja, hogy „*a kör a természet végtelen, s mintegy kényszerű mozgását jelenti – magyarán az ismétlődés, a ciklusok ritmusát – addig az isteni állandóság négyyszögében minden ellentét egyensúlyban van.*”¹⁴

Erről szavak és ábrák sokasága tanúskodik.

Ami *egy>egész* – az *kikerekedik*. Közismert, hogy a számrendszer szerinti *egység* neve: *kerek* szám. Mifelénk, manapság a tíz és szorzatai: száz, ezer, stb. A hatvanas számrendszerben a hatvan a kerek szám, így a kört hatszor hatvan fokra osztjuk. Szólásunk is van a hibátlan teljességre: *kerek egész*. *Kereken*, v. *kerek-perec* megmondta – teljesen kimondta az igazságot. *Kikerekít* – törött számot, azaz hiányos közlést egészzé tesz. A teljes év is *kerek* esztendő: „három kerek esztendeig szolgált.” „E *kerek* földön v. *kerek* ég alatt, v. *kerek* e világon, nincs még egy olyan ember.”

Ezért a népmesei *kerekerdő*, amelyben óriások, boszorkányok, mindentudó sündisznócskák meg egyéb csodás lények laknak, s ahol a halandó mindig eltéved, valószínűleg a másvilág; tehát a maga nemében teljes világ.

A 'kőkori' ős-istenség ábrák rendszerint körök, körbe írt pontok, kereszttek, forgó kereszttek, stb. A Vértes László találta híres tatai nummulitest az „ősemlék” nagyjából 40.000 éve (!) szabályos kerekre csiszolta, és két egymásra merőleges átmérőt, tehát keresztet karcolt rá. E jelkép azóta is él; gondoljunk az ír sírkereztelre, Krisztus kereszt glóriájára, az indiai mandalára, az említett kerek esztendőre. A kerek esztendő ugyanis négyes osztatú: az évszakok négyelik, a katolikus naptárban Jézus születése: a Karácsony, az egyházalapítók: Péter és Pál

¹¹ Az volna meglepő, ha nem így történik. Az analógiás, mellérendelő magyar gondolkodás százezer példát tud a hasonló jelentés-kiterjedésekre, melyek során egy dologi jelenség érzelmi, lelki, sőt, természetfölötti tartalommal gazdagodik, pl.: ég – menny. Csak a szerető becézések köréből: *húsom, szívem, virágom, galambom, violám, kincsem, csillagom, egyetlenem*, stb. *Édes* szavunk az európai nyelvek közt egyedülálló utat futott be: vele illetjük testvérünket, szülőnket, hazánkat, Istenünket. Lásd még: *édes lelkem!*

¹² A TESZ a finn *egy* szót – *yhte, yksi, üksi* – a közelre mutató gyökéből származtatja miként az osztják *egy*-et is. Ennek a magyar *egy*-re való alkalmazását az elemi logika szabályai nem támogatják: 1. finn rokonainktól legalább kétezer éve külön élünk, az osztjások régmúltja ismeretlen, esetleges közös szavaink története nem követhető. 2. rokonaink nyelvművelei közül egy sem korosabb az említett Müncheneri Kódexnél –, általában a miéinknél nagyságrendekkel fiatalabbak, tehát csak a magyar forrásból ésszerű következtetni az ő szavaik eredetére, s nem fordítva, ahogy a TESZ-ben szokásos. Az *egy* – *ig, igg* alakban – a Halotti Beszédben is előfordul – XII. sz.

¹³ CzF.: „Ámbár megengedjük, hogy 'pont' közvetlenül a latin punctum-ból képezetett (olaszul: punto); azonban alapfogalmánál fogva mint bökött jegyet jelentő szónak gyöke a magyar nyelvben is megvan, t. i. bök, melynek megfelelnek a latin pingo, francia piquer, szláv pichnem stb. továbbá rokonai a pett, petty, pettyeget, pött, pötty pöttyöget, melyek pontozásra vonatkoznak. Ide tartozik végre poncz, ponczol is.”

¹⁴ Titus Burckhardt: A szakrális művészet lényegéről, Arcticus Kiadó, Bp. 2000.

ünnepe, valamint a két arkangyal napja: Gábor és Mihály választja négy egyenlő részre. Ezek az ünnepek a téli-nyári napfordulók, és az őszi-tavaszi napéjegyenlőségeik idejére esnek. A nap is kerek, s négy részre oszlik: reggel – dél – este – éjszaka. A *földkerekséget* az égtájak negyedelik. Ezért nincs ellentmondásban e két gyakori népmesei szólás: „kerek-e világon” meg „a világ négy sarkában”.

A magyar Szent Korona egyszerre kör és kereszt.

Véletlen-e, hogy a magyarban a *kerek* > *kör* és a *kereszt* > *köröszt* szavak gyöke egy? „Gyöke mármint a kereszté – egyébiránt szinte *ker*, *kör*, *mely*, *mint az illető helyeken s különösen ker gyökénél látható, számos nyelvekben feltaláltatik.(...) Magyar elemzés szerint annyi volna mint körös, melynek részei egy központból indulnak ki, mint a köréi, a t toldalékként járulván hozzá, mint a tájdivatos választ, ereszt szókban.*”¹⁵

A mandala képét földidézve egy olyan ábra jelenik meg előttünk, amelynek fő alkatelemei a kör és a négyzet, melyeknek középpontja egybeesik.

Ami valami terebélyesen, pl. körön áthalad, az *keresztül*megy rajta, ellenben a vékonyabb dolgot – mezsgyét, ösvényt, utat, vonalat stb. – *keresztezi*. Találhatnánk számos európai nyelvi párhuzamot, miként arra Buji Ferenc fölhívta a figyelmemet, köszönet érte: pl. latint: *circulus*, *crux*, vagy németet: *Kreis* – *Kreuz*, orosz: *krug* – *kreszt*, sőt esetleg finnt: *piiri* – *risti*.¹⁶ A kör-kereszt azonosság tehát más népek nyelvi emlékezetében is fennmaradt, ennél fogva nem valószínű, hogy ennek az egységnek a darabjai külön keltek volna vándorútra. De maradjunk választott utunkon, s osszpontosítsunk arra, hogy a magyar nyelvben megőrződött a hagyomány geometriájának analógiás alapfogalma, a négyszögesített kör.

Nem tudjuk, hol tanulta nyelvédésanyánk.

*

A kereszt legmélyebb titka természetesen maga Krisztus, a szenvedésében, halálában, föltámadásában a földi és égi világot újjáalkotó Szentháromságos Egyisten.

*

A *kettő* a hagyományban nem két egy, hanem az *egy* töredéke, a meghasonlás száma. Anyanyelvünk pontosan ugyanezt állítja! Lásd: *kettősség*, *kétkulacos*, *kétszínű*, *kétes*, *kétséges*, *kétségtelen*, *kétely*, *kétségbeesés*, stb. Ugyanezt az értelmet hordozza a *kettő* sorszámnevének, a *második*nak a gyöke, a *más*: *másodhegedűs*, *másodlagos* frissességű, *másodörökös* a végrendeletben, *másodrangú*, *máslás* – azaz csiger bor, amely a már egyszer kipréselt törkölyre öntött vízből készül. Hamis, aki *megmásítja* szavát, aki igazi Munkácsyként árulja a *másolatot*, stb. Menten otthonra talált e körben a németből érkezett *mismásol*. Nyilván a dallamánál fogva.

Érdemes belegondolni az *egyik-másik* ikerszavunkba. Szó szerint. Az *egyik* azt jelenti, hogy az Egyhez, a teljességhez, a mindenséghez, az Istenhez tartozik, a *másik* pedig nem. Ha az *egyik* Valóság, akkor a *másik* nem az, hiszen nem lehetséges két Valóság.

Meghasonlásra, csonkaságra utal a *kettő* fogalmához kapcsolódó *fél* szavunk is, és bizonyítja, hogy az Egy töredéke: *féllábú*, *félemler*, *féligazság*, *féleszű*, *félkegyelmű*, *félelem*, *félhitű*, *féltudós*, *félművész*, *féltekenység*, *feles tinó*, *féloldalal*, *félrejár*, *-ért*, *-magyaráz*, *-vezet*, *félig-meddig*. „Útfélre vetett ország.” Ami csak *féle*, legyen bor, tudás, vagy ház, az nem az igazi. A szocializmusban az állami ételhamisítványokat nevezték így: „italféleség” vagy: „csabai jellegű kolbászféleség.” Ha egy emlék megtörik, s részei-torzói maradnak csak bennünk, akkor *feledékenyek* vagyunk. Ha az Egyház meghasad, *felekezetek* keletkeznek.

Platón Lakoma című művében Arisztophanész előadja, hogy az emberek valaha androgünök, kétneműek voltak. Zeusz kettévágta őket, azóta ki-ki keresi a *párját*. Ez a gondolat szintén indiai eredetű. A csángók nem olvasgatnak Platón, meg Upanisádokat, de még a középkori

¹⁵ CzF.

¹⁶ Buji Ferenc: A ker-szócsalád és rokonsága, kézirat.

zsidó kabbalisztikus műveket¹⁷ sem, ennek ellenére nem csak az asszonyt, a férjet is *feleségként* emlegetik, hiszen a férfi és a nő egyaránt *félemler*. Egybekel szavunk írja le az ember-egész létrehozásának analógiás-matematikai műveletét: a házassági nászban az ember újra *eggyé* válik, töredékes, fél-volta megszűnik: „egy testté lesznek” – olvassuk a Teremtés Könyvében és Máté evangéliumában.

Pár szavunk szintén az „őskori” matematika összeadás műveletére emlékszik. Az absztrakt matematikában „azonos” dolgokkal végzünk műveleteket: almákat adunk össze almákkal. Előfeltételezésünk demokratikus: minden alma egyenlő, sőt egyforma. A hagyomány matematikája ezzel szemben azt tartja, hogy ilyen nincs – az almák, újabban tudjuk: még az elektronok sem egyformák. (Pauli-elv.) Hamvas – Eckhart Mester nyomán – azt állítja, hogy az „egyenlőség az egység megrablása”¹⁸ Tehát az összeadásnak nem csak mennyiségi, minőségi előfeltételei is vannak. Az analógiás gondolkodásban a részek nem egyenrangúak és csak azok a műveletek értelmesek, amelyek az Egy felé viszik őket. A jelenségek nem önmagukból nyerik, hanem az Egyből kapják értelmüket: a kör és kereszt lényege a középpontjuk! Ha a részek *felek*, akkor olyan *minőségek*, amelyek *egyesíthetők*. T. i: *párosítva egyet* adnak, pl.: a két agyfélteke a maga különbözőségében eredményezi az *egyet*. Ellenben két balkézről mindössze *kétbalkezesség* jön ki. Jobblábas cipőkből akárhányat összeadhatunk, *páratlanok* maradnak. Ezért mondjuk mi – sok más nyelvvel ellentétben – a páros szerveket egyes számban, mert a magyar nyelvi művelet nem az indukció, nem a részekből szedi össze az egészet, hanem, az egészből, a középpontból következtet a részekre. Ez az analogikus gondolkodás és a magyar észjárás egyik alapvonása. A láb-pár együtt adja a járást, a jobb és a bal szem az éles látást. Így: fölemelem a kezemet, a kapus lába közt rúgom a gólt, és csikorgatom a fogam.

Ha az ember-egész a feleségesedéssel keletkezik, az egybe-keleléssel, akkor összeadhatnak századosztály homoszexuálist, egyetlen házaspár sem jön ki a műveletből.¹⁹

*

Kiss Dénes és Varga Csaba a kettes számrendszer nyomát látja az ilyesféle szószerkezetekben: *dehogynem*, *alighanem*, *nemdebár*, *hanemha* stb. Lássuk: de = igenlés, dehogy = tagadás, dehogynem = igenlés; alig = igenlés, aligha = tagadás, alighanem = igenlés.

A hagyomány számtudásában a *három* tökéletesség, a szilárdság, az igazság száma²⁰, benne az *egy* a *kettőn* áthaladva újra megvalósul, de már *hármasságban*. Szerintem az előbb említett szavak inkább ennek a műveletnek a nyelvi bizonyosságai.

A Szentháromságban a három személyben létező egyetlen Isten az *egy* és a *három* analógiás egységműveletének megnyilvánulása.. A keresztény Szentháromsághoz hasonló a hinduizmus Isvara Trimurti fogalma. Nyelvédessanyánk szemlélete egyezik a hagyomány hármasságában megmutatkozó gondolattal. Lássuk: *három a magyar igazság*, *három* a szent szám,

¹⁷ Zóhár, a Ragyogás könyve, a kabbala egyik főműve, ősi iratok és szóbeli hagyomány XIII. századi összefoglalása. „Az Első Ember férfi- és női részből állott, ahogyan az Írás mondja: „És szólott I-ten: »Teremtsünk embert a mi képünkre és hasonlatosságunkra.« Eszerint a férfi- és a női princípium együtt teremtett, s csak később váltak el egymástól.” (II 54b-55a)

¹⁸ Hamvas Béla: Tabula Smaragdina.

¹⁹ Zóhár, (III 296a) A női ősprincípiumról és a nemek eredendő összefüggéséről 3 Móz. 19,2. „...A női erő elválaszthatatlan a férfi-erő régiójától. (...) Amikor a saját régiójából kilépett, akkor találkozott össze a férfi-princípiummal, szemtől szembe. S ha így egyesülnek, valóságosan egy testté lesznek. Ebből következik, hogy a férfi-princípium önmagában csak fél test... s ugyanígy a női; ha összekapcsolódnak, akkor lesznek csak egyetleneggyé. S ha eggyé lesznek, örvendeznek mind a világok, mert a tökéletes test által mindenre áldás száll. Ez a titok foglaltatik ebben a mondatban: „Ezért megáldá az Úr a szombatnapot, és megszentelé azt” (2 Móz. 20,11) - ugyanis e nap csak a tökéletes test által az, ami. A Matróna egyesült a Királlyal, egy testté lettek, és az ebből támadó áldások uralják ezt a napot; így azt a testet, amely nem tartalmazza a férfi- és női princípiumot, fél testnek nevezik. És nem szállhat áldás hibás, hiányos dologra, hanem csak tökéletes helyet illet az áldás, nem „fél” helyet, mert fél dolgok nem maradnak meg az öröklétben, és nem szállhat rájuk áldás sohasem.”

Másutt – I 49b-50a –: „(...) minden embernek arra kell törekednie, hogy a férfi- és a női princípium mindig együtt legyen, hogy ezáltal a hűség kapcsolata megerősödjék, és a *sekhina* örökké vele maradjon.”

²⁰ Zóhár.

három a tánc – lassú, élénk, friss. De az újkeletű viccek is hármas tagolásúak. Címerünk kettős keresztje *hármás* halmon áll. Ludas Matyi is „*háromszor veri vissza*” igazságtalan megbotoztatását. Népmeséinkben *három nap* egy esztendő, *három* testvér, királyfi, stb. indul vándorútra, s *három* próbát kell kiállniuk, a Tündér Ilona című mesében a hős *három* életet kap a sárkánytól, *háromszor*, *három* táltos paripával indul asszonyát kiszabadítani. Népdalainkban *három* a szerető, a galamb, stb. A Világfa – egyetemes ősjelkép! – tere három részből áll: alvilág, földi világ, égi világ. A magyar csatakiáltásban *három* szó harsant: *Huj, huj, hajrá!* Gyermekkoromban még kiabáltuk a meccseken. Állítólag szovjet nyomásra szorították ki sajtóügyeskedéssel, ugyanis sértette a moszkvai elvtársakat, mivel „huj” oroszul hímtag.

*

A *négy* a hagyományban a mindenséget jelenti. A négy őselem, a négy világtáj, a négy irány, évszak, stb. egységét. A szó egyik lehetséges magyarázata: *nyi+egy*, azaz *nagy egy*. A *nyi* értelmé mennyiség, nagyság, vö.: marék-nyi, tenger-nyi, any-nyi, stb.²¹ Emlékezzünk a kör a kereszt egységének főttebbi taglalására, a kör négyszögesítésére...

A legrégebbi magyar államjelkép az ún. Árpád-sávós zászló, ill. címer, ezüsttel négyszer vágott vörös, tehát négy ezüst és négy vörös csíkból áll.²²

A hagyomány számelmélete szerint nincs több szám, legföljebb a tetraktysz, az első négy szám összege, vagyis a tíz. Az összes szám az első négy szám műveleti eredménye, magával víve az alkotórészek által hordozott minőséget. Így lehet rossz szám az öt, a kettővel megrontott három, szent szám a hét, a tizenkettő, a boszorkány bukását jelző határszám a 3x33, a kilencvenkilenc: „ha nem őrzöd meg három napon át a három csikót, a századik karón lesz a fejed!” stb.

A tíz a magyar számrendszer alapja, kerek száma. A legősibb ismert seregbeosztás a tízes számrendszer szerint történt, Szent István tíz falunként rendelt egy-egy templomot építeni, az országot pedig tíz püspökségre osztotta.

*

A hagyomány számelmélete, az analógiás logika és anyanyelvünk *egybehangzóan* nem tud sem a végtelenről, sem a nulláról. A nulla szó a latinból érkezett, a zéró – sifr – Indiából arab közvetítéssel a középkorban – és *cifra* alakban honosodott meg.²³ A középkorban cifrának nevezték a rosszéletű nőket. A népzeneben *cifrának* hívják a dallamsorok végéhez ragasztott rögtönzött hangsort, és a pásztorfaragásban a sokszorosán ismétlődő indadísz, pikkelyt, vonalkázást, stb. mert „egyik sem jelent semmit”.²⁴

A nulla a modern, absztrakt matematika kulcsszáma. Az a szám, amely a számegyenesen éppen félúton van az 1 és a -1 között.

A számegyenes az origóból, vagyis nullából fut a pozitív és negatív irányú végtelenbe, illetve onnan „visszatérve” a számok elenyésznek a nullában. Nézzünk egy példát. Ha egy képviselő meghal, akkor helye megürül a parlamentben, s másikat választanak a helyébe. Példabeli képviselőnk az absztrakt matematikában az a minőségtelen szám, amely nullává lett. Ilyesmit az analógiás gondolkodás nem ismer. A képviselő a mindenség összefüggésrendszerének tagja: ha ellenségem volt, ha édesapám, ha Macska Jancsi, helye soha nem lesz üres.

A végtelen számegyenes uralma összefügg korunk örökkévalónak gondolt, materialista idő és anyag-fogalmával, valamint a végtelen fejlődés elképzelésével, melyek mind, egészen a demokrácia számtanáig a minőségtelen mennyiségek jegyében állnak. A hagyomány gondolkodása ezzel szemben körkörös: a mindenség körben jár, ahogy a születés és a halál, a vetés-aratás, a napjárás, az évszakok, a világhónapok, világévek és korszakok és valamennyi

²¹ CzF.

²² Ellentétben a nyilaskeresztes párt zászlajával, amely összesen kilenc csíkból állt, és a rúd felőli harmadát a párt jelvényei foglalták el. (Wikipédia, internetes lexikon.)

²³ Prékopa András: A zéró, Természet Világa, 2002/6.

²⁴ Juhász Zoltán, 2006.

természeti- és életjelenség. A számok ezért nem a számegyenesen futnak a végtelenből a végtelenbe, hanem, miként nyelvünk pontosan meghatározza: *egyől-egyig* keringenek. A legnagyobb és a legkisebb szám ugyanaz. A szép ikerszavas kifejezés az összes lehetséges mennyiséget magába foglalja, s egyúttal azt is jelenti, hogy az Egy-en kívül nincsen semmi. A latin ezt már elfeledte: egyől-egyig: *ad unum omnes* – egyől mindig!

Nyilvánvaló, ha a műveletek lényegében az Egy-ben zajlanak, akkor ez a matematika panteisztikus világképhez vezet. S valóban: nézzük meg innen a Krisztus előtti vallásokat!

Semmi szavunk teljes tagadás, jelentése nem-lét. Ha pl. egy szerződés *semmis*, akkor olybá tekintetik, mintha soha meg nem kötöttetett volna. Ahogy az Egy mindent magába foglal, a *semmi* mindent kizár, tehát az analógiás szemlélet számainak rendjébe nem illeszthető. A számok – a létezők – zárt rendszerén kívül ugyanis nem lehetséges létezés – ezért a püthagoreusok nem tudtak elképzelni irracionális számot.

*

Nyilvánvaló, hogy ez a számfölfogás akkor kerülhetett a nyelvbe, amikor eleink még elsősorban analógiásan gondolkodtak. Hol és hány ezer éve?

A fogalmi gondolkodás első európai rendszere a Szókratész (kb. Kr. e. 470-399) utáni görög bölcsélet eredménye. Legteljesebb kifejtése Arisztotelésztől (Kr. e. 384-322) való, és a skolasztikán, majd a modern európai filozófián és oktatáson keresztül erős hatást gyakorolt világrészünk gondolkodására, közoktatására és nyelveire.

Az analógiás gondolkodás sokkal korábbi.

Ural környéki rokonaink sámán-hite nem ismeri az Egy és általában a minőségi szám-tan gondolatát. Ma úgy tudjuk, hogy ennek az eszmének a legrégebbi megfogalmazása az Egyiptomi Halottaskönyvben olvasható, amelyben a lélek alvilági útján különböző istenek nevét veszi föl, végül pedig elérkezik az egyhez. Minden Egy a hinduizmus egyik alaptétele. Az Ószövetségben íratik, hogy a Teremtő mindent „mérték, szám és súly szerint” rendezett el. Gazdag az ókori zsidó bölcselek számtudománya, köznyelven a Kabbala²⁵. Tőle független a Szókratész előtti görög gondolkodók számfölfogása. Jelesül *Hérakleitosz* és *Orpheusz*: „minden dolog ösképe a szám”. *Püthagorasz*nak (Kr. e. 582-507) tulajdonítják az első négy szám minőségének fönti elképzelését, bár ő írást nem hagyott hátra. Tudjuk róla, hogy hosszú egyiptomi tartózkodása során belekeveredett az egyiptomi-perzsa háborúba. A győztes Kambizesz hadai őt is elhurcolták Iránba, ahol megismerkedhetett a káldeus, perzsa, indiai bölcselettel.

*

Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy nyelvédésanyánk analógiás látás-logikája és számtudománya nem szavak vándorlásáról, tehát nem nyelvi kapcsolatról tanúskodik, hanem a vázolt eszmék jelenlétéről. Semmi jelentősége, hogy számaink nevét – netán – vettük-e bárkitől, és mit számít, hogy egyik-másik főntebb elemzett szavunk újabb keletű. Ez éppenséggel azt bizonyítja, hogy az őskori szemlélet-gondolkodás nem egyszeri hatásként jelent meg, hanem hatékony maradt! Mondanom sem kell, hogy kizárható, hogy őseink hallgatták volna Püthagorasz krotóni udvarán a mester függöny mögül elszuttogott bölcsességét, vagy egyiptomi, jeruzsálemi, babilóni, netán hindu papok titkos tanításait, hogy odahaza ezeknek megfelelő nyelvtörvényt hozzanak.

Annyi bizonyos, hogy Püthagorasz és egyiptomi, vagy esetleges keleti mestereinek tudása annakidején már mindenütt titkosnak számított. Miért?

1. Az ókori vallási társadalmak szent könyvei, szertartásai még az analógiás gondolkodást követték, de a bennük foglalt tanítás a köznép számára már elhomályosult;

2. az említett vallások sokistenhívők, ezért az egyistenhit csak a beavatottak számára fölfogható titokká lett: „az Egy ösképe a Mindenség” – *eidosz pantón* – Püthagorasz, a

²⁵ Széfer Jecirá, Zóhár.

hinduizmus „minden egy” tana: az *Önvalón* kívül minden káprázat, még az istenek is. Ekhnaton fáraó egyistenhívő Nap-kultuszát utódai szörnyű eretnecséggé elsöpörték.

3. a fogalmivá>racionalissá váló világ számára a számok kizárólag mennyiségek, benső természetükről való tudás értelmetlenné vált. Ez később az alkímiában éledt újjá, majd szorult ki a „tudományos világnézetből”.

*

Nyelvünknek az egy-ről és a számok természetéről való tudásában szerves ősműveltség nyomai maradtak fenn. Miután az egyik említett kultúrától sem vehette át – mindtől egyszerre még kevésbé – a nyomok távolabbra vezetnek. Nem jöhetett máshonnan, mint abból az időből, amikor nem a papok, hanem az emberek – mindközönségesen! – egyetlen Istent imádtak. Tőlük örököltük mi, s tőlük hagyományozódott az őskori-őkori vallásokra és kultúrákra.

Túl a kereszténységen és túl a történeti idők sokistenhitén. Nem mondhatunk többet Hamvas Béla metaforájánál: az „őskorban” jutottak az óegyiptomiak, az őslatinok és az ősmagyarok ugyanarra, az óindiai vallásbölcselettel, de azon túl talán az őskinyilatkoztatással egyező számtudományra.

A nyelvben rögzült számfölfogás mélyebb és alapvetőbb, mintha hosszadalmas értekezés maradt volna ránk egy több ezredéve élt magyar Püthagorasztól.

III. A leghosszabb magyar mondat

Oda-vissza olvasható.

"Kis erek mentén, lép sík ölén, oda van a bánya rabja, jaj Baranyában a vadon élő Kis Pálnét nem keresik."

Czakó Gábor
czakogabor@t-online.hu
www.czakogabor.hu